

PSIHOLOŠKI KORELATI ANOMIČNOSTI OMLADINE U VRIJEME DRUŠTVENE KRIZE

UDK 159.922-053.6:316.758(497.6)

Radovan Čokorilo

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Novi Sad

Izvod: Rad predstavlja sekvencu obimnijeg empirijskog istraživanja psiholoških činilaca anomičnosti omladine u vrijeme društvene krize. Posmatrani su sljedeći faktori: stav o očekivanoj akcionoj efikasnosti političkih stranaka, stav o akcionoj orijentaciji mlade generacije, stav o politici, inteligencija i neurotičnost. Istraživanje je obavljeno na uzorku od 252 učenika trećeg i četvrtog razreda srednje škole iz Mostara neposredno pred početak i 252 učenika trećeg i četvrtog razreda srednje škole iz Trebinja neposredno po okončanju građanskog rata u Hercegovini. U istraživanju je primijenjena sljedeća baterija instrumenata: upitnik o stavovima ispitanika, test inteligencije (Bujas-Pec), test neurotičnosti (MMQ1) i standardizovana skala anomičnosti Likertovog tipa. Rezultati istraživanja su pokazali da je anomičnost omladine u kriznom periodu u značajnoj korelaciji sa svim posmatranim psihološkim faktorima izuzev stava o akcionoj orijentaciji mlade generacije.

Ključne riječi: stavovi, inteligencija, neurotičnost, omladina, anomičnost, kriza

Uvod

Pojam anomija (eunomija) koristili su još stari Grci da bi označili odnos prema redu, zakonu, pravdi i sl. E. Dirkem je prvi odredio i društveni i psihološki sadržaj anomije definišući je kao stanje “deregulacije” koja se javlja zbog društvenog progressa ili zbog društvenog regressa. Takvo stanje nastaje u situacijama narušavanja ravnoteže pri čemu se društvene vrijednosti ruše ili potiskuju pa su pojedinci prepušteni sami sebi i dezorijentisani zbog društvenog bezakonja, nedostatka smisla i vrijednosti. Oni pritom osjećaju nemir, nesreću, tjeskobu i nesređenost.

D. Sergejev (1969) navodi dvije definicije anomije: prvo, Lasvelovu, koji pod anomijom podrazumijeva “nedostatak identifikacije na planu primarnog ega”, i drugo, Makajverovu, koji smatra da anomija nije bezakonje nego “sindrom reakcije na kidanje osjećanja pripadnosti pojedinca društvu”, a to osjećanje je uslovljeno krizom i burnim promjenama društva.

M. Petrović (1973) smatra da je anomičnost “pokazatelj dezorganizacije ličnosti i u obrnutoj je srazmjeri sa samoaktuelizacijom”. D. Pantić (1981) se zalaže za teorijsko određenje anomije kao stanja sukoba vrijednosti prije nego stanja “bez vrijednosti” jer se privid vrijednosnog vakuuma stvara zato što se element poželjnosti vezuje za međusobno isključive vrijednosti. Prema njegovom empirijskom istraživanju iz 1990.

godine 75% mladih je bilo anomično, 7 % neanomično (eunomično), a 18% pripadalo je tzv. „miješanom tipu“.

Na osnovu analize različitih teorijskih određenja anomije opravdano je ovaj pojam odrediti i kao stanje društva (prevashodno u vremenu krize uzrokovane naglim i nenadanim promjenama kakve su npr. ratne okolnosti). Takvo stanje društva neminovno izaziva promjene u pojedincu.

Zavisno od trajanja društvene “deregulacije” kao i od dispozicija ličnosti svakog pojedinca anomiju možemo odrediti kao “stanje svijesti”, tj. kao sindrom emocionalnih reakcija na kratkotrajne društvene nepogodnosti, ili kao crtu ličnosti kada su te nepogodnosti dugotrajnije.

I u jednom i u drugom slučaju pojedinac kao “brodolomnik” na društvenom brodu pokušava da pronađe smisao u obesmišljenoj situaciji. U traganju za odbjeglih društvenim i ličnim smislom čovjek dublje spoznaje i jedan i drugi.

Pri tom proces samoostvarivanja ličnosti ne mora biti zaustavljen. Iskustvo dezorijentacije, odnosno iskustvo nedostatka smisla, može natjerati čovjeka da intenzivira svoje potencijale u potrazi za smislom, što može usloviti ubrzano sazrijevanje ličnosti.

U najmanju ruku to iskustvo će mu kasnije pomoći da nadoknadi izgubljeno za vrijeme trajanja društvenih nepogodnosti. Eto zašto anomija i ne mora baš uvijek, i do kraja, biti u suprotnosti sa samoostvarivanjem ličnosti.

Anomičnost posmatrana kao crta ličnosti u svojoj strukturi sadrži tri komponente: kognitivnu (nedostatak smisla, orijentacije i jasnoće ciljeva), emocionalnu (odsustvo prijatnosti) i konativnu (pasivnost, povlačenje i regresiju).

Materijal i metod

U radu su posmatrani neki psihološki korelativni činioci anomičnosti omladine u vrijeme društvene krize. Tretirani su sljedeći faktori: stav o očekivanoj akcionoj efikasnosti političkih stranaka, stav o akcionoj orijentaciji mlade generacije, stav o politici, inteligencija i neurotičnost. Istraživanje je obavljeno na uzorku od 252 učenika trećeg i četvrtog razreda srednje škole iz Mostara neposredno pred početak i 252 učenika trećeg i četvrtog razreda srednje škole iz Trebinja neposredno po okončanju građanskog rata u Hercegovini. U istraživanju je primijenjena sljedeća baterija instrumenata: upitnik o stavovima ispitanika, test inteligencije (Bujas-Pec), test neurotičnosti (MMQ1) i standardizovana skala anomičnosti Likertovog tipa. U skladu sa preovlađujućim teorijskim određenjem anomičnosti, kao stanja u kojem su društvo i pojedinac duže ili kraće vrijeme lišeni smisla zbog rušenja poželjnih vrijednosti, samostalno smo konstruisali skalu stavova o anomiji koju reprezentuju sljedeće tvrdnje: “Čovjek danas ne može znati šta mu je pravi smisao života”; “Danase ljudi ne moraju pridržavati ni moralnih ni božjih principa”. Dobijeni podaci su obrađeni statističkim postupkom ² testom.

Rezultati

Tabele od 1 do 5 prikazuju rezultate ukrštanja pojedinih psiholoških obilježja sa anomičnošću ispitanika. Za svaku tabelu izračunati su predviđeni statistički parametri ²-test i koeficijent kontigencije (S).

U Tabeli 1 ukršten je stav o očekivanoj akcionoj efikasnosti (kako će vladajuće stranke uticati na kvalitet društvenog života) i anomičnosti. Razlike su statistički značajne na nivou od .01.

Tabela 1. Stav o akcionoj efikasnosti stranaka i anomija

STAV O AKCIONOJ EFIKASNOSTI STRANAKA		ANOMIJA			
		Niska	Srednja	Visoka	
Poboljšaće ga	f	32	29	12	73
	%	43,8	39,7	16,4	100
Pogoršaće ga	f	45	71	73	189
	%	23,8	37,6	38,6	100
Ostaće isto	f	28	35	18	81
	%	34,6	43,2	22,2	100
Ne mogu odgovoriti	f	48	70	43	161
	%	29,8	43,5	26,7	100
		153	205	146	504

² = 20,02; C = 0,19; df = 6; p = 0,00, razlika je statistički značajna na .01.

Tabela 2 prikazuje rezultate ukrštanja stava o spremnosti omladine na angažovanje i anomičnosti. Nisu pronađene statistički značajne razlike među ovim varijablama.

Tabela 2. Spremnost omladine na angažovanje i anomija

SPREMNOST NA ANGAŽOVANJE		ANOMIJA			
		Niska	Srednja	Visoka	
Sasvim je spremna	f	23	37	21	81
	%	28,4	45,7	25,9	100
Uglavnom je spremna	f	35	28	22	85
	%	41,2	32,9	25,9	100
I jeste i nije spremna	f	53	71	61	185
	%	28,6	38,4	33,0	100
Uglavnom nije spremna	f	29	41	22	92
	%	31,5	44,6	23,9	100
Uopšte nije spremna	f	13	28	20	61
	%	21,3	45,9	32,8	100
		153	205	146	504

² = 10,66; C = 0,14; df = 8; p = 0,22, razlika nije statistički značajna na .05.

Inspekcijom Tabele 3 vidljivo je da su stav o apolitičnosti omladine (za mlade ljude je najbolje kada se ne bave politikom) i anomičnost su u značajnoj korelaciji.

Tabela 3. Stav o apolitičnosti omladine i anomija

STAV O APOLITIČNOSTI OMLADINE		ANOMIJA			
		Niska	Srednja	Visoka	
Sasvim se slažem	f	87	140	104	331
	%	26,3	42,3	31,4	100
Uglavnom se slažem	f	17	28	16	611
	%	27,9	45,9	26,2	100
I slažem se i ne slaž.	f	31	23	11	65
	%	47,7	35,4	16,9	100
Uglavnom i uopšte se ne sl.	f	18	14	15	47
	%	38,3	29,8	31,9	100
		153	205	146	504

² = 16,02; C = 0,17; df = 6; p = 0,01, razlika je statistički značajna na .05.

Značajna je korelacija između inteligencije i anomičnosti, kako je prikazano u Tabeli 4, uslovljena je većim brojem visoko anomičnih kod natprosječno inteligentnih u odnosu na ispotprosječno inteligentne.

Tabela 4. Koeficijent inteligencije i anomija

KOEFIČIJENT INTELIgENCIJE (IQ)		ANOMIJA			
		Niska	Srednja	Visoka	
Ispod prosjeka	f	40	77	45	162
	%	24,7	47,5	27,8	100
Prosječan	f	73	60	52	185
	%	39,5	32,4	28,1	100
Iznad prosjeka	f	40	68	49	157
	%	25,5	43,3	31,2	100
		153	205	146	504

² = 13,62; C = 0,16; df = 4; p = 0,0, razlika je statistički značajna na .01.

U tabeli 5 ukršteni su rezultati neurotičnosti i anksioznosti omladine. Rezultati pokazuju značajnu povezanost.

Tabela 5. Neurotičnost i anomija

NEUROTIČNOST (MMQ1)		ANOMIJA			
		Niska	Srednja	Visoka	
Niska	f	56	62	43	161
	%	34,8	38,5	26,7	100
Srednja	f	47	77	72	196
	%	24,0	39,3	36,7	100
Visoka	f	50	66	31	147
	%	34,0	44,9	21,1	100
		153	205	146	504

² = 12,75; C = 0,15; df = 4; p = 0,1; razlika statistički značajna na .05.

Tabela 6 pregledno prikazuje rezultate izračunatih razlika svih psiholoških faktora i anomije.

Tabela 6. Psihološki faktori i anomija

PSIHOLOŠKI FAKTORI	ANOMIJA			
	df	c2	C	p
Stav o akcionoj efikasnosti stranaka	6	20,02	0,19	0,00
Spremnost na angažovanje	8	10,66	0,14	NSS
Stav o apolitičnosti omladine	6	16,02	0,17	0,01
Koeficijent inteligencije (IQ)	4	13,62	0,16	0,00
Neurotičnost (MMQ1)	4	12,75	0,15	0,01

Diskusija

Ovim istraživanjem je pokazano da postoje statistički značajne razlike između ispitanika sa različitim psihološkim obilježjima s obzirom na njihovu anomičnost u vrijeme društvene krize.

Kako je vidljivo iz Tabele 1, u kategoriji visoko anomičnih najviše ima onih koji smatraju da će vladajuće stranke pogoršati kvalitet društvenog života (38,6%), zatim slijede oni koji smatraju da će stvari ostati onakve kakve su i bile (22,2%), dok je najmanje onih koji smatraju da će kvalitet života biti poboljššan, svega 16,4%. Suprotna je tendencija kod ispitanika koji imaju nisku anomičnost. Njih 43,8% smatra da će vladajuće stranke poboljšati kvalitet društvenog života, 23,8% da će ga pogoršati, a 34,6% da će stvari ostati kakve su i bile. Interesantno je da 161 (31,09%) ispitanik nije mogao da odgovori na ovo pitanje. To ide u prilog pretpostavci da društvena kriza doista proizvodi osjećanje bezvoljnosti, apatije i nezainteresovanosti za društvena zbivanja. Pantić (1990) nije pronašao razlike između obaviještenosti mladih i njihove anomičnosti.

Tabela 2 ne pokazuje razlike iako smo, s obzirom na prirodu anomičnosti, očekivali da među spremnijima na angažovanje bude manji broj anomičnih. To nije potvrđeno, pa jedina ispravna konstatacija može biti da stanje narušene društvene ravnoteže, bezakonje, nedostatak smisla i vrijednosti kod mladih ljudi uzrokuje dezorijentisanost, odnosno tjeskobu, povlačenje i pasivnost u emocionalnoj sferi ličnosti. U stabilnijem i prosperitetnijem vremenu ni Pantić (1990) nije pronašao korelaciju između angažovanosti mladih i njihove anomičnosti.

Interesantni su rezultati u Tabeli 3 koji pokazuju odnos između apolitičnosti mladih i anomije. U kategoriji visoke anomičnosti ima približno isti procenat onih koji se uglavnom i uopšte ne slažu sa stavom da je za mlade najbolje da se ne bave politikom (31,9%) i onih koji se uglavnom i potpuno slažu (30,61%), dok je onih koji se i slažu i ne slažu svega 16,9%. Na osnovu ovakvih rezultata možemo zaključiti da oni kojima je svejedno bavili se ili ne bavili mladi politikom pokazuju najmanju anomičnost. U našem istraživanju (Čokorilo, 2007) nije pronađena statistički značajna razlika u anomičnosti među mladima s obzirom na njihovo članstvo u političkim partijama.

Tabela 4 prikazuje rezultate odnosa između inteligencije i anomičnosti. Razlike su uslovljene većim brojem (31,2%) visoko anomičnih kod natprosječno inteligentnih u odnosu na 27,8% koliko ih ima među ispotprosječno inteligentnima. Ovaj rezultat je

moгуće razumjeti ako se prihvati činjenica da inteligentniji ljudi više uočavaju društvene nepravilnosti, moralno bezakonje itd. To se onda snažnije reflektuje na njihovu ličnost u smislu sukoba vrijednosti, nedostatka smisla, zbrke ciljeva, anhedonije i sl., a to su sve pretpostavke za izraženiju anomičnost. U stabilnijem vremenu (Pantić, 1990) nije pronašao razlike među posmatranim varijablama, ali je našao nisku negativnu korelaciju anksioznosti sa sposobnošću, obrazovanošću i obaviještenošću.

Tabela 5 pokazuje također značajne razlike između neurotičnosti omladine i anomije, što je uzrokovano sljedećim odnosom: u kategoriji visoke anomičnosti značajno je više ispitanika (26,7%) koji su sa niskom neurotičnošću u odnosu na visoko neurotične (21,1%). Ta tendencija je slična, samo manje izražena i u kategoriji niske anomičnosti: 34,8% nisko prema 34,0% visoko neurotičnih. Jedino je u kategoriji srednje anomičnosti više visoko (44,%) u odnosu na nisko (38,%) neurotičnih.

Tabela 6 sintetički prikazuje rezultate kontingencijskih tabela od 1 do 5. Nije teško uočiti da anomičnost značajno korelira sa svim posmatranim psihološkim faktorima izuzev stava o spremnosti omladine na angažovanje. Izostanak korelacije između anomičnosti i ove akcione komponente moguće je objasniti, pored ostalog, uzimanjem u obzir motivacione komponente anomičnosti kao crte ličnosti koja se manifestuje kroz povlačenje i pasivan odnos prema svakoj vrsti aktivizma.

Ako povežemo dobijene rezultate sa našim rezultatima (Čokorilo, 2007) u kojima su potvrđeni značajni socijalno-iskustveni korelati anomije u vrijeme društvene krize (pol, obrazovanost majke, nacionalnost, vjeroispovijest, izvor religioznosti i vrijeme) možemo generalno zaključiti da anomičnost omladine u vrijeme društvene krize značajno korelira sa mnogim psihološkim i socijalno-iskustvenim činiocima.

Literatura

- Adler, A. (1989). Smisao života. Beograd: Matica srpska.
- Adorno, T. et al. (1950). The authoritarian Personality. New York: Harper.
- Allport, G.W. (1968). Values and Our Youth in the Persons in Psychology: Selected Essays by Allport G.W., Beacon Press, Boston.
- Golubović, Z. (1973). Čovek i njegov svet. Beograd: Prosveta.
- Dunderović, R., Čokorilo, R., Milošević, Z. (1996): Vrijednosne orijentacije studenata Fakulteta fizičke kulture u Novom Sadu, 35. Kongres antropologa Jugoslavije, Bar.
- Mandić, P. (1995). Čovjek - svjedočenje o veličini i padu. Beograd.
- Maslow, H.A. (1993): The Further Reaches of Human Nature, New York.
- Morris, Ch. (1956): Varieties of Human Life, The University of Chicago Press.
- Pantić, D. (1981). Vrednosne orijentacije mladih u Srbiji. Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije.
- Pantić, D. (1990). Promene vrednosnih orijentacija mladih u Srbiji. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Institut društvenih nauka, Centar za politikološka istraživanja.
- Petrović, M. (1973). Vrednosne orijentacije delinkvenata. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Rokeach, M. (1973). The nature of Human Values. New York: Free Press.
- Rot, N., Havelka, N. (1973). Nacionalna vezanost i vrednosti kod srednjoškolske omladine. Beograd: Institut za sociologiju, Institut društvenih nauka, Centar za sociološka istraživanja.
- Sergejev, D. (1969). Pojam anomije i alijenacije. Sociologija (3).
- Čokorilo, R. (1995). Samoprevazilaženje omladine u ratu (U: Zbornik radova FIS-komunikacije. (5), Niš.
- Čokorilo, R. (2000). Vrijednosne orijentacije omladine u vrijeme društvene krize. Srpsko Sarajevo: Filozofski fakultet.

Čokorilo, R. (2007). Socijalno-iskustveni korelati anomalije u vrijeme društvene krize. U Zborniku radova Drugog simpozijuma antropologa Republike Srpske. (2) (32 – 39).

PSYCHOLOGICAL CORRELATES OF ANOMY OF YOUTH DURING SOCIAL CRISIS

Summary

The paper is a sequence of extensive empirical research of psychological correlations of anomie of youth during social crisis. The following factors were observed: an attitude towards expected actional efficiency of political parties, an attitude towards actional orientation of youth, an attitude towards politics intelligency and neurosis. The research was performed on the sample of 252 students of 3rd and 4th year secondary school in Mostar, tested immediately before the beginning of civil war in Hercegovina, and on 252 students of 3rd and 4th year secondary school in Trebinje, immediately after the end of the war. The research was done by the following battery of instruments: a questionnaire on attitude of students, intelligency test (Bujas-Pec), neurotic test (MMQ1) and standardised scale of anomie of Likert's type. Research results showed that the anomie of youth during crisis period is significantly correlated with all the observed psychological factors except attitude towards actional of youth.

Key words: attitudes, intelligency, neurosis, youth, anomie, social crisis